

İnternet Siyaseti Oluşturma ve 5651 Sayılı İnternet Yasası'na Eleştirel Bir Bakış

Yeliz Dede Özdemir

Ankara Üniversitesi İletişim Fakültesi

yozdemir@ankara.edu.tr

Öz

Gündelik hayatımızın vazgeçilmez bir parçası haline gelen İnternet, her yeni teknoloji gibi birçok yasal problemi de beraberinde getirmektedir. Siyasal iktidarlar hem bu yasal problemleri çözmek hem de İnternet gibi güçlü bir alanı kontrol altına almak için çeşitli yasal düzenlemelere gitmektedirler. İnternet siyaseti oluşturma süreçleri de bu düzenlemelerden birini oluşturmaktadır. Bu çalışmanın amacı, kamu yararını gözetilen bir İnternet siyaseti oluşturma temel prensipleri bağlamında 5651 Sayılı İnternet Yasası'nın eleştirel bir değerlendirmesini yapmaktır. Bu amaç doğrultusunda, öncelikle İnternet siyasetlerinde özel önem gösterilmesi gereken temel kavram ve unsurların neler olduğuna değinilmiş ve ardından 5651 Sayılı İnternet Yasası, bu temel kavramlar bağlamında değerlendirilmiştir. Sonuç olarak bu çalışma, 5651 Sayılı İnternet Yasası'nın kamu yararı gözetilen ideal bir İnternet siyaseti olmaktan oldukça uzak görüldüğünü ve siyasal iktidarın İnternet üzerinde tahakküm kurma yolunun yasal bir enstrümanı olarak işlev gördüğünü ortaya koymaktadır.

Anahtar Kelimeler: İnternet siyaseti, 5651 Sayılı İnternet Yasası, İnternete erişim, içeriğe erişim, özel hayatın gizliliği.

.....

Makale geliş tarihi: 07.10.2015 · Makale kabul tarihi: 27.10.2015

<http://ilefdergisi.org/2015/2/2/>

ilef dergisi · © 2015 · 2(2) · sonbahar/autumn: 81-103

Internet Policy Making and a Critical View of the *Internet Law No. 5651*

Yeliz Dede Özdemir

Ankara University Faculty of Communication
yozdemir@ankara.edu.tr

Abstract

Not unlike new technologies of the past, the Internet as an essential part of our life has raised many legal issues. Governments then issue several laws and regulations not only to find solutions to these problems, but to tighten government control of a powerful arena like the Internet. Internet policy making processes constitute just one of these government regulations. This study aims to provide a critical analysis of the *Internet Law No. 5651* in view of public interest objectives identified by the principles for Internet policy making. For this purpose, this study will firstly touch on what are some of the key concepts and components that need be given special consideration in Internet policy making; and then, evaluate the *Internet Law No. 5651* in light of these key concepts. In conclusion, this study reveals that the *Internet Law No. 5651* does not function as the embodiment of an ideal of Internet policy looking out for public interest, but functions as a legislative instrument of political power to establish government domination over the Internet.

Keywords: Internet policy making, the Internet Law No. 5651, access to the Internet, access to Internet content, the right to privacy.

<http://ilefdergisi.org/2015/2/2/>

Günümüzde İnternetin yer almadığı neredeyse hiçbir alan kalmamıştır. Hayatımızın vazgeçilmez bir parçası haline gelmiş olan bu ağ, her yeni teknoloji gibi birçok yasal problemi de beraberinde getirmekte ve dolayısıyla yasal sistemde bazı değişikliklere yol açmaktadır. İnternet kullanımının artması çevrimdışı hayatta var olan problemlerin çevrimiçi hayatta da farklı şekillerde yer almasına neden olmuştur. Sanal ortamda gelişen bu problemlerin çözümü ise birçok farklı düzenlemeyi beraberinde getirmektedir. Dolayısıyla siyasal iktidarlar hem İnternet temelli yasal problemleri çözmek hem de İnternet gibi güçlü bir alanı kontrol altına almak için çeşitli yasal düzenlemelere gitmektedirler. İnternet siyasası oluşturma süreçleri de böylesi düzenlemelerden birini oluşturmaktadır.

Buldukları ülke sınırları içerisinde yaşayan herkes üzerinde bağlayıcı kararlar alma ve bu kararları uygulama yetkisine sahip olan siyasal iktidarlar (Anderson, 2003) kendi çıkarlarını ve meşruiyetlerini tehlikeye düşürecek herhangi bir gelişme karşısında “çoğunluğun yararını” gözetme şiarıyla çeşitli düzenlemelere gitmektedirler. *5651 Sayılı İnternet Yasası'*nda¹ yapılan dü-

•••••

1 5651 Sayılı İnternet Ortamında Yapılan Yayınların Düzenlenmesi ve Bu Yayınlar Yoluyla İşlenen Suçlarla Mücadele Edilmesi Hakkında Kanun'un tam metnine ulaşmak için bkz: <http://www.tbmm.gov.tr/kanunlar/k5651.html>

zenlemelerin de böylesi bir denetim kurma amacı taşıdığını söylemek yanlış olmayacaktır (Özçetin 2014, s.23).

2012’de yaşanan MIT krizi, dersanelerin kapatılması, 17 Aralık yolsuzluk operasyonu ve HSYK Kanunu’nun değişmesi ile güçlenen AKP-Gülen Cemaati çatışması², yine bu çatışma kapsamında AKP iktidarı ile ilgili yolsuzluk haberlerinin İnternet ortamında geniş bir kitleye hızlı bir şekilde yayılması, hükümetin İnternet üzerinde daha baskıcı politikalar izlemesiyle sonuçlanmıştır. Bunun neticesinde, AKP hükümetinin İnternet üzerindeki denetimini arttıran uygulamalara olanak tanıyan *5651 Sayılı İnternet Yasası*’ndaki düzenlemeler dönemin Cumhurbaşkanı Abdullah Gül tarafından onaylanmış ve yürürlüğe sokulmuştur. Yasada yapılan bu düzenlemelerle birlikte İnternet üzerinde neredeyse tam kontrol sağlayan AKP iktidarı kendi aleyhinde içerik üretimine olanak tanıyan birçok web sitesini, online gazeteleri ve sosyal medya platformlarını *5651 Sayılı İnternet Yasası*’na dayanarak kapattırılmıştır. Arka arkaya gelen bu erişim engelleme kararları ulusal ve uluslararası sivil toplum kuruluşları tarafından temel bir insan hakkı olan ifade özgürlüğünü engellemesi açısından tepki ile karşılanmasına rağmen, bu tepkiler İnternet yasalarının önüne geçmekte yetersiz kalmıştır. Dolayısıyla, temel amacı oluşan yasal boşlukları denetlemek, herkes için erişilebilir ve güvenli bir İnternet ortamı oluşturmak, demokratik katılımı ve ifade özgürlüğünü güvence altına almak olan İnternet siyaseti, *5651 Sayılı İnternet Yasası* ile AKP iktidarının yasaklama faaliyetlerinin temel dayanağını oluşturmuştur.

Bu çalışmanın amacı yukarıda kısaca değindiğimiz süreci göz önünde bulundurarak öncelikle kamu yararını gözetilen ideal bir İnternet siyasetinin temel prensipleri bağlamında *5651 Sayılı İnternet Yasası*’nın eleştirel bir değerlendirmesini yapmaktır. Bu amaçla önce İnternet siyaseti oluştururken evrensel olarak önem gösterilmesi gereken temel kavramların ve unsurların neler olduğuna değinilecek ve ardından *5651 Sayılı İnternet Yasası* bu unsurlar bağlamında değerlendirilecektir.

İnternet siyaseti nedir ve neleri kapsamalıdır?

Bir kavram olarak siyaset farklı özelliklere sahip olmasına rağmen, genel anlamı ile hükümetler, şirketler, devletler, kişiler vb. tarafından oluşturulan ya da kabul edilen yasal prensiplere işaret etmektedir (Osman 2002, s.37; Anderson

•••••

2 Sosyal medyada AKP Hükümeti ve Gülen Cemaati arasındaki çatışmanın ayrıntılı bir analizi için bkz: Doğu, B. vd. (2014). *Siyasetin Yeni Hali: Vaka-i Sosyal Medya - Seçimden Seçime, Gezi Direnişi’nden Hükümet Cemaat Çatışmasına*. İstanbul: Kalkedon Yayınları.

2003, s.2; Birkland 2015, s.8-9). Bu özelliği ile siyasa daha çok resmi ve kamu-sal düzeyde yer almasına rağmen, belirli konular üzerindeki genel prensiple-re işaret etmesi açısından toplumsal alanın her seviyesinde üretilebilmektedir. Dolayısıyla siyasal iktidarlar ve diğer resmi kurumların yanı sıra, çeşitli topluluklar, sivil toplum örgütleri ve aileler de siyasa oluşturabilmektedirler (Osman 2002, s.37-52, Braman 2003; Braman 2004; Braman 2007; Braman 2011, s.137;).

Siyasa oluşturma süreci temelde politiktir (Braman 2004, s.154). Çünkü bu süreçte yer alacak siyasa yapıcılarının seçilmesi, siyasanın söylemsel çerçevesinin ve uygulanacağı alanın belirlenmesi, kimlerin bu siyasa kapsamında olacağı, kimlerin dışında tutulacağı ya da bu siyasanın kimin çıkarlarını gözeteceği gibi konular iktidarlar tarafından belirlenir. Modern demokratik toplumlarda meşruiyetlerini seçilmiş olmalarından alan siyasal iktidarlar, devlet adına siyasa oluşturma yetkisine sahip kurumları ve karar alma mekanizmalarındaki gücü ellerinde bulundurmaktadırlar (Finer 1999; Kapani 1996). İktidarların bu meşruiyetlerini devam ettirmesi ise herhangi bir siyasal meseleyi hukukla ilişkili toplumsal bir problem olarak sunması ve elinde tuttuğu yasal mekanizmaları bu toplumsal problemi kontrol altında almak için kullanması süreçlerinde görülmektedir (Braman 2011, s.138). Bu nedenle, siyasal iktidarlar siyasa oluşturma sürecinde öncelikli hedeflerinin kişilerin özel çıkarlarından ziyade toplumsal birliğin ve bütünlüğün sağlanması olduğunu, insanların “ortak iyiliğini” gerçekleştirmek amacı taşıdıklarını dile getirirler ve meşruiyetlerini bu söylemsel zemin üzerinden kurarlar.

İnternet siyasası oluşturulurken de “genelin iyiliği” üzerinden kurulan bu söylemsel strateji, aslında siyasal iktidarların demokratik tartışma ortamlarını güçlendirebilecek olanaklar sunması nedeniyle İnternet üzerinde kontrol sağlama istekleri ile yakından ilgilidir. Dolayısıyla, İnternet siyasası oluşturulması bir yandan tüm kullanıcıların haklarının korunması açısından çok önemli bir noktaya işaret ederken diğer yandan iktidarların kendi hâkimiyetlerini sağlam bir zeminde devam ettirmeleri için oldukça önem taşımaktadır.

Gündelik hayatımızın vazgeçilmez bir parçası haline gelen İnternet yasal sistemde bazı değişikliklere yol açmaktadır. Bu açıdan, Braman'a göre (2011, s.156-165) herkesin yararı gözetilerek oluşturulacak olan bir İnternet siyasasında İnternete erişim, içeriğe erişim, fikri mülkiyet hakları ve özel hayatın gizliliği/mahremiyet gibi dört temel unsurun dikkate alınması gerekmektedir.

dir.³ Her ülkenin siyasa oluşturma süreçleri ve öncelikleri farklı olsa da küresel bir ağ olan İnternet ile ilgili oluşturulacak herhangi bir siyasada bu dört ana konuya özel önem verilmelidir; çünkü bunlar sadece söylemsel değil eylemsel düzeyde de “genelin yararını” kollayan bir İnternet siyasasının hangi zeminde temellenmesi gerektiğini göstermektedir.⁴

İnternete erişim

İnternet siyasası oluşturabilmenin öncelikli koşulu, o ülkede İnternete erişimin sağlanmasının garanti altına alınmasıdır. Bu açıdan hükümetlerin üzerine düşen önemli görevlerden birisi hem toplumsal hem de toplumlar arası

•••••

- 3 Bu çalışmada, Sandra Braman’ın “Big four” olarak adlandırdığı bu dört önemli konu temel alınmış ve çalışma bu çerçevede yapılandırılmıştır. Ayrıntılı bir analiz için bkz: Braman S. (2011), “İnternet Policy”, içinde *The Handbook of İnternet Studies*. (der.) Consalvo, M. ve C.Ess Malden: Wiley- Blackwell. s.137-167.
- 4 Braman’ın kategorileştirmesine benzer şekilde, Uluslararası bir örgütlenme olan İnternet Hak ve İlkeleri Dinamik Koalisyonu (İHİDK) tarafından İnsan hakları odaklı İnternet ortamının gerçekleştirilebilmesi için gereken on hak ve ilke şu şekilde belirlenmiştir: **1) Evrensellik ve eşitlik:** Herkes eşit haklarla özgür doğar. Söz konusu haklara sanal ortamda da saygı gösterilmeli ve bu hakların devamı için gerekenler yapılmalıdır. **2) Haklar ve sosyal adalet:** İnternet insan haklarının teşviki, korunması ve gerçekleştirilmesi ve sosyal adaletin ilerlemesi için bir alandır. Sanal ortamda herkes, diğer bireylerin insan haklarına saygı göstermekle yükümlüdür. **3) Erişebilirlik:** Herkes güvenli ve açık İnternete erişim ve kullanım hakkına sahiptir. **4) İfade ve örgütlenme:** Sansür veya herhangi bir başka müdahale olmadan herkesin İnternette serbestçe bilgi arama, alma ve bilgi açıklama hakkı vardır. Ayrıca, herkesin İnternet ortamında ve İnternet aracılığıyla sosyal, politik, kültürel veya başka nedenler için özgürce bir araya gelme hakkı vardır. **5) Özel hayatın gizliliği ve veri koruması:** Herkes sanal ortamda özel hayat/mahremiyet hakkına sahiptir. Söz konusu hakka gözetilmeme, şifreleme ve sanal ortamda anonimlik hakkı dahildir. Her bireyin kendi kişisel verilerini koruma hakkı vardır. Bu haklara veri tutma, işleme, saklama ve veriyi ifşa etme dahildir. **6) Yaşam, hürriyet ve güvenlik:** Yaşam, hürriyet ve güvenlik haklarına sanal ortamda saygı duyulmalı, bu haklar korunmalı ve hayata geçirilmelidir. Bu haklar sanal ortamda başkalarının haklarını ihlal etmek için kullanılmamalıdır. **7) Çeşitlilik:** İnternette kültürel ve dilbilimsel çeşitlilik teşvik edilmeli, ifade çoğulluğunu teşvik etmek için, teknik ve politik metotlarda yenilik teşvik edilmelidir. **8) Ağ eşitliği ve tarafsızlığı:** Herkes İnternet içeriğine öncelik ayırımı olmadan, ticari, politik veya sair nedenler sebeplerden kaynaklanabilecek filtreleme veya trafik kontrolünden bağımsız, evrensel ve açık İnternet erişimine sahip olmalıdır. **9) Standartlar ve düzenleme:** İnternetin mimarisi, iletişim sistemi, belge ve veri formatları açık standartlar esas alınarak düzenlenmeli ve bütünsel bir ortaklaşa çalışma, katılım ve herkes için eşit fırsat sunması sağlanmalıdır. **10) Yönetim:** İnsan hakları ve sosyal adalet, İnternetin işleyişi ve yönetimi için esas alınan yasa ve kurallar temeline göre şekillendirilmelidir. Söz konusu şekillendirme açıklık, aktif katılım ve hesap vermeye dayalı şeffaflık ve çok yönlü bir biçimde yapılmalıdır. <http://İnternetrightsandprinciples.org/site/campaign/>

sayısal uçurumun (*digital divide*) en aza indirilmesi ve eşit toplumsal erişimin sağlanmasına yönelik adımların atılmasıdır. Sayısal uçurum farklı sosyo-ekonomik seviyelerdeki kişilerin, hanelerin, firmaların ve ülkelerin arasında hem bilgi ve İnternet teknolojilerine hem de İnternete erişim konusunda var olan uçurumu tanımlamak için kullanılmaktadır (OECD 2001, s.5).

Genel anlamda eşitsiz erişim koşullarını ifade etmek için kullanılan sayısal uçurum kavramı (OECD 2001, s.5; Siopera 2012, s.84), maddi, eğitimsel ve kültürel olmak üzere farklı erişim problemlerini içinde barındırmaktadır. Herhangi bir kişinin, hanenin veya örgütün İnternete, yani şebekenin kendisine erişebilmesini tanımlayan maddi erişim genelde ekonomik ve coğrafi konuları kapsayan bir meseledir. Eşit maddi erişimin sağlanması her şeyden önce hükümetlerin ya da büyük şirketlerin sorumluluğu altındadır (Braman, 2011). Hem gelişmiş hem de gelişmekte olan ülkelerde hükümetlerin İnternete toplumsal erişimi desteklemesi ve siyasa oluştururken bu temel unsuru öncelikleri arasına yerleştirmesi önem taşımaktadır.

Her yeni teknoloji gibi İnternet de çeşitli düzeylerde okuryazarlık gerektirmektedir. Bunlardan en temeli geleneksel anlamda okuryazarlıktır. İnternet üzerinde akan metinleri okumak, anlamak ve yazmak İnternet kullanımının olmazsa olmazlarından. Bu temel okuryazarlık seviyesine sahip kullanıcıların, yine aynı şekilde İnternet'in akışkan zemini üzerinde güvenilir bilgiyi bulmak, değerlendirmek ve bu bilgiyi doğru kullanabilmek yeteneğini vurgulayan enformasyon okuryazarlığı (*information literacy*) düzeyi ve İnternete erişim için gerekli teknolojileri kullanma yeteneğini ifade eden teknoloji okuryazarlığı (*technology literacy*) düzeyine sahip olması önemlidir. Bahsettiğimiz bu okuryazarlık türleri İnternetin tam ve etkili bir şekilde kullanılmasının ön koşuludur (Braman 2011, s.157-158; Gillmor 2008, s.2-6). Bu açıdan da İnternete eşit erişimin sağlanabilmesi için devletlerin siyasa oluşturma süreçlerinde bu okuryazarlık türlerinin geliştirilmesine ve bu anlamda eşitsiz erişimin nasıl azaltılabileceği ya da ortadan kaldırılabilceğine yönelik düzenlemelere gitmeleri gerekmektedir.

İnternete erişim açısından her ülkenin farklı siyasa oluşturma süreçleri vardır. Çeşitli kültürel normlar, çoğu toplumda siyasa oluşturma süreçlerinde farklılık gösterebilirler (Anderson 2003, s.40). Siyasalar, içinde geliştirildikleri toplumların kültürel değerleri göz önünde bulundurularak şekillendirildiği için İnternet siyasası oluşturulurken de böylesi bir süreç işlemektedir. Ancak, başarılı bir siyasa üretmek, sadece baskın kültürel değerler temel alınarak değil, azınlıktaki grupların da İnternet erişimini, İnternet üzerinden içerik

üretimlerini garanti altına alarak gerçekleştirilmelidir (Braman 2011, s.158). Dolayısıyla, İnternet siyasası oluşturulurken ülkelerin kültürel değerlerinin dikkate alınması önemli ve gereklidir.

İçeriğe erişim

Erişim eşitsizlikleri giderilerek İnternete erişim tamamen güvence altına alındıktan sonra içeriğe erişim de önem kazanmaktadır. İçeriğe erişimin garanti altına alınması için ise İnternet siyasası oluştururken erişim koşulları, ağ tarafsızlığı, sansür ve dolayısıyla ifade özgürlüğü gibi konular kilit kavramları oluşturmaktadır (Braman 2011, s.158). Öncelikle İnternete ve içeriğe erişim koşulları üzerinde çeşitli şekillerde sınırlandırmalara gidebilme yetkisini elinde bulunduran iktidarlar, kendi meşruluklarını tehlikeye düşürecek konularda -özellikle ulusal güvenlik, toprak bütünlüğünün korunması, kamu düzenini sağlanması gibi çeşitli gerekçelerle- haber alma hakkını, özgür bilgi akışını ve dolayısıyla ifade özgürlüğünü sınırlandırabilmektedirler (Akdeniz ve Altıparmak 2008, s.56-57).

Siyasal iktidarlar içeriğe erişimi o ülkenin kendi hukuk sistemi içerisinde yasal dayanak noktalarını belirleyerek veya İnternete erişim koşullarını düzenleyen İnternet siyasalarını temel olarak sınırlandırırken, İnternet servis sağlayıcıları da içeriğe erişimi sınırlandırabilmektedirler. İnternet üzerinde bir içeriğe erişmek için onaylamak zorunda kaldığımız son kullanıcı lisans sözleşmeleri (*end user license agreements*) ya da kullanım koşullarını (*terms and conditions of Internet Access*) belirleyen çeşitli sözleşmeler, servis sağlayıcılar tarafından gerçekleştirilen bu sınırlandırmalara önemli bir örnek teşkil etmektedir. Bu sözleşmeleri onaylamadan var olan içeriğe erişim mümkün olmadığı için bu durum içeriğe özgür erişimin önünde bir engel olarak durmaktadır.

İnternet servis sağlayıcılarının ve devletlerin içeriğe erişim konusundaki bu uygulamalarına paralel olarak, İnternet siyasası oluştururken dikkat edilmesi gereken önemli bir nokta ağ tarafsızlığıdır (*network neutrality*). İnternete ve tüm İnternet tabanlı verilere eşit şekilde erişilmesi ve buna herhangi bir kısıtlama getirilmemesi ilkesinden temellenen ağ tarafsızlığı bütün İnternet servis sağlayıcıları ve devletlerin İnternet siyasalarında yer alması gereken önemli bir kavramdır (Türkiye’de İnternet’in Durumu Raporu 2013, s.2).

Ağ tarafsızlığının⁵ temel amacı, tüm kullanıcıların herhangi bir ayrımcılık ya da uygulamaya maruz kalmadan İnternetteki tüm verilere erişmesinin servis sağlayıcılar ve hükümetler tarafından garanti altına alınmasıdır. İnternetin hem devletler hem de şirketler tarafından düzenlemeye ve etkilenmeye açık bir alan olmasından dolayı, ağ tarafsızlığı “bir bakıma İnternetin nasıl düzenleneceği noktasında çok katmanlı ve çok boyutlu bir tartışmanın genel adı” olarak tanımlanabilir (Hatipoğlu vd. 2013, s.37).

Ağ kontrollerini ellerinde bulunduran devletler ve servis sağlayıcıları çeşitli gerekçeler sunarak belirli web sitelerine erişimi yavaşlatabilir ya da tamamen engelleyebilirler. Ağ tarafsızlığı yasalarla güvence altına alınmadığı sürece böylesi bir durum sansürü de beraberinde getirmektedir. Sansürün olduğu yerde ise ifade özgürlüğünden bahsetmek olanaksızlaşır. Tam da bu nedenle ağ tarafsızlığı, ifade özgürlüğü ile birlikte değerlendirilmesi gereken bir konudur (Türkiye’de İnternet’in Durumu Raporu 2013, s.3).

İnternet siyaseti oluşturmada büyük önem taşıyan sansür ve ifade özgürlüğü, içeriğe erişim açısından değinilmesi gereken önemli konulardır. Sansür temel bir insan hakkı olarak kabul edilen ifade özgürlüğünün iktidarlar tarafından sınırlandırılması anlamına gelmektedir (Clark ve Lee 2008, s.421-22). Gündelik hayatımızın vazgeçilmez bir parçası olmuş ve iktidarların lehine ya da aleyhine olan her türlü enformasyonun -geleneksel medyanın aksine, öncelikli olarak iktidar kontrolünden geçmeden- bizlere ulaşmasını mümkün kılan İnternet ortamları iktidarların meşruiyetlerini sağlamalarının önünde bir tehdit oluşturmaktadır. Enformasyonun bu kadar hızlı bir şekilde çok fazla kullanıcıya ulaşması karşısında iktidarlar İnternet ortamları üzerinde sıkı bir şekilde sansür uygulamalarına gitmektedirler. Çeşitli gerekçeler gösterilerek

•••••

5 Ağ tarafsızlığı kavramını ilk kullanan kişi olan Tim Wu ağ tarafsızlığını tanımlarken aynı zamanda ağ ayrımcılığı (*network/broadband discrimination*) ve açık İnternet (*open İnternet/access*) kavramlarından da bahseder. Ağ ayrımcılığı, piyasa ilişkileri içerisinde güçlü servis sağlayıcıların ayrıcalıklı ve ayrıcalıklı olmayan kullanıcıları arasında ayırım yapmalarını ifade etmektedir (Wu, 2006, s.2; Wu 2003, s.143-145). Hızlı İnternet hizmeti almak için fazla para ödeyen ve ödemeyen müşteriler arasında fiyat ayırımı üzerinden kurulan bu eşitsizlik, ağ tarafsızlığının temeli olan eşit erişim koşullarının sağlanmasının önünde engel teşkil etmektedir. Aynı şekilde bu durum İnternetin temel mantığı olan ve onun bugün ulaştığı başarının altında yatan, “herkese açık”, “kolay erişilebilir” ve “uluslar üstü” olması noktasında açık İnternet anlayışına da aykırıdır. Açık İnternet, tüm İnternet kullanıcılarının tercih ettikleri içeriklere, uygulamalara ve servislere istedikleri zaman erişebilmeleri ilkesine dayanır. Dolayısıyla açık İnternet tamamen ağ tarafsızlığı ilkesinin uygulanmasıyla bağlantılıdır. (Digital Agenda for Europe: <http://ec.europa.eu/digital-agenda/en/net-neutrality-challenges>)

web sitelerine ya da sosyal medya platformlarına erişimin tamamen engellenmesi bu sansür uygulamalarından biridir.

Sansürü merkezi hale getirecek türde İnternet siyasaları demokratik bir toplumun zeminini oluşturan ifade özgürlüğünün sınırlandırılmasının yolunu açmaktadır (Kurban ve Sözeri, 2013). İfade özgürlüğünün kapsamı konusunda farklı yaklaşımlar olmasına rağmen en genel anlamı ile ifade özgürlüğü her türlü bilgiye ve fikre ulaşabilme, bunlar arasında seçim yapabilme ve edinilen fikirlerin hiçbir baskı altında kalmadan özgürce ifade edilebilmesi anlamına gelmektedir (Akdeniz ve Altıparmak 2008, s.50). Bu tanımı ile ifade özgürlüğü, haberleşme özgürlüğünü, düşünce ve kanaatini açıklama ve yayma özgürlüğünü de içinde barındırmaktadır (Bozkurt ve Dost 2002, s.47-48).⁶ Bu geniş anlamıyla diğer özgürlüklerimizi de kapsayan ifade özgürlüğü Anayasa ve uluslararası belgelerle güvence altına alınmış temel bir insan hakkıdır ve bu nedenle herkesin yararını gözeten bir İnternet siyasasında güvence altına alınması oldukça önem taşımaktadır.

• • • • •

6 İfade özgürlüğü açısından uluslararası iki ilkeden bahsetmek gerekmektedir. Bunlardan ilki, İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nin 19. Maddesinde yer alan "*Herkesin kanaat ve ifade özgürlüğüne hakkı vardır; bu hak, müdahale olmaksızın kanaat taşıma ve herhangi bir yoldan ve ülke sınırlarını gözetmeksizin bilgi ve fikirlere ulaşmaya çalışma, onları edinme ve yayma serbestliğini de kapsar*" ibaresidir (<http://www.ihd.org.tr/index.php/san-haklarylgeleleri-mainmenu-96/156-insan-haklari-evrensel-beyannames.html>). İkincisi ise, AHİS'in (Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi) 10. Maddesinde yer alan "*Herkes görüşlerini açıklama ve anlatım özgürlüğüne sahiptir. Bu hak, kanaat özgürlüğü ile kamu otoritelerinin müdahalesi ve ülke sınırları söz konusu olmaksızın haber veya fikir alma ve verme özgürlüğünü de içerir*" ifadesidir (http://www.yargitay.gov.tr/abproje/belge/temelbelge/AIHS_Tr_A6format.pdf). 1948 ve 1950 yıllarında kabul edilen bu iki evrensel ilkeye taraf olan Türkiye, ifade özgürlüğüne, 1982 Anayasası'nda madde 26 kapsamında "*Düşünceyi açıklama ve yayma hürriyeti*" başlığı altında şöyle yer vermiştir: "*Herkes, düşünce ve kanaatlerini söz, yazı, resim veya başka yollarla tek başına veya toplu olarak açıklama ve yayma hakkına sahiptir. Bu hürriyet resmî makamların müdahalesi olmaksızın haber veya fikir almak ya da vermek serbestliğini de kapsar*" (http://www.tbmm.gov.tr/anayasa/anayasa_2011.pdf). Değindiğimiz bu ulusal ve uluslararası ilkelerde de görüldüğü gibi toplumsal ve bireysel açıdan ifade özgürlüğünün yerine getirilebilmesi, sadece devletin ve toplumun doğru bulduğu, olumlu gördüğü fikirlerin değil, aynı zamanda onların yanlış bulduğu, onları rahatsız eden fikirlerin de serbestçe ifade edilmesi ve bireylerin bu ifadelerden dolayı herhangi bir yaptırıma tabi tutulmayacağından emin olmaları anlamına gelmektedir. İnternet siyasası oluşturulurken dikkat edilmesi gereken en önemli noktalardan biri, ifade özgürlüğünün ulusal ve uluslararası düzeyde korunması gereken bir hak olduğu ve bunu engelleyecek hiçbir uygulamanın o siyasa içerisinde yer almamasıdır.

Fikri mülkiyet hakları

Her yeni teknoloji gibi İnternet de yeni mülkiyet ilişkilerini beraberinde getirmiştir. Yeni bir sahiplik biçimi yaratan İnternet çevrimdışı ekonominin sınırlarını da genişleterek çevrimiçine taşımıştır. Artık İnternet üzerinden e-ticaret yolu ile ekonomik ilişkiler ülke sınırlarına tabi olmadan yürütülürken, bir yandan da sanal sahiplik yolu ile mülkiyet ilişkileri yeni bir boyut almıştır. İnternet ve yeni sahiplik biçimi ele alınırken öncelikle DNS (*Domain Name System*), yani alan adı olarak bildiğimiz web sitelerinin İnternet üzerindeki adı ve adreslerinin temini ile ilgili sisteme değinmek gerekmektedir (Braman 2011, s.160-163). Bu ad ve adres isimleri olmadan İnternet üzerinden herhangi bir web sitesine ulaşamaz.⁷ Dolayısıyla, bir web sitesi oluşturmak istendiği zaman öncelikle bir alan adı satın almak gerekmektedir. Böylece kendi web sitenizin adını ve adresini seçerek ve satın alarak sanal ortamda bir tür mülkiyet edinmiş olursunuz ya da başkası tarafından edinilmiş bir mülkü kiralayabilirsiniz.

İnternet ve mülkiyet ilişkileri açısından -sanal ortamda yeniden gündeme gelen- telif hakkı, marka, patent ve meslek sırrı gibi fikri mülkiyet haklarına ilişkin meseleler büyük önem taşımaktadır. Fikri mülkiyet hakları “her türlü fikri çaba sonucunda yaratılan ürünler üzerinde kişilerin sahip olduğu hakları belirtmek için kullanılmaktadır. Yaratılan her türlü bilimsel, edebi, müzik, sinema eserinin yanı sıra; sınai mülkiyetin konusunu oluşturan patentler, markalar, endüstriyel tasarımlar ve modeller üzerindeki sınai haklar da geniş anlamda fikri haklar kavramının içerisinde düşünülmektedir” (Yüksel 2001, s.241). Aynı ifade özgürlüğü gibi fikri mülkiyet hakları da İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi⁸ ile temel bir insan hakkı olarak kabul edilmiş ve eser sahibinin maddi ve manevi haklarının güvence altına alınmasına önem verilmesi gerektiği vurgulanmıştır. Dijital ortamların sunduğu olanaklarla bu fikri ürünlerin eser sahiplerinin onayı alınmadan çok hızlı bir şekilde çoğaltılması ve yayılması, eser sahiplerinin haklarının güvence altına alınmasını gerektirmiştir. Buna göre eser sahipleri eserlerinden kimlerin yararlanacağına karar

•••••

7 <http://www.domainalma.web.tr/>

8 İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi Madde 27- (1). “Herkes toplumun kültürel yaşamına serbestçe katılma, güzel sanatlardan yararlanma, bilimsel gelişmeye katılma ve bundan yararlanma hakkına sahiptir. (2). Herkesin yaratıcısı olduğu bilim, edebiyat ve sanat ürünlerinden doğan maddi ve manevi çıkarlarının korunmasına hakkı vardır.” <http://www.tbmm.gov.tr/komisyon/insanhaklari/pdf01/203-208.pdf>

verebilir⁹ ve haksız bir yararlanma tespit edilirse bunun cezalandırılması için yasal yollara başvurulabilir (Yüksel 2001, s.242).

İnternet bir yandan fikri mülkiyet haklarının ihlalinde kolaylıklar sunar-ken, diğer yandan İnternet ortamı üzerinden fikri mülkiyet haklarının ihlalini içeren uygulamaları takip etmeyi de kolaylaştırır. Artık İnternet üzerinden belirli bir içeriği kimin yüklediğini ya da indirdiğini, bu içeriklerle ne yapıldığını tespit etmek mümkündür. Bu nedenle, fikri mülkiyet hakları İnternet siyasası oluşturulurken dikkat edilmesi ve güvence altına alınması gereken önemli bir konudur.¹⁰

Özel hayatın gizliliği/mahremiyet

İnternet siyasası oluşturulurken özel önem gerektiren konulardan bir diğeri de özel hayatın gizliliği ilkesidir. Özel hayatın gizliliği yukarıda değindiğimiz diğer haklar gibi, uluslararası sözleşmelerde ve Anayasa'da¹¹ temel bir insan hakkı olarak kabul edilmiştir. İnternet siyasası oluşturma sürecinde özel hayatın gizliliğinin üç boyutunun ele alınması önemlidir. Bunlardan ilki, iletişimimizin bu iletişime dâhil olmayan ya da olmasını istemediğimiz kişilerin erişimine kapatılması olarak tanımlanabilen *haberleşme gizliliği*; ikincisi, İnternet üzerinden gerçekleştirdiğimiz işlemler sonucu elde edilen tüm verilerimizin korunması temeline dayanan *veri gizliliği*; sonuncusu ve en önemlisi ise iletişimde bulunan kişinin kimliğinin gizliliğinin korunması temeline dayanan *anonimlik* (Braman 2011, s.162-164).

•••••

9 Ancak bu noktada adil kullanım kavramına değinmek gerekmektedir; çünkü eser sahibi bir yandan eserini kimlerin kullanacağına ya da kimlerin kullanamayacağına karar verirken; diğer yandan bu eser, belirli şartlar altında belirli bir toplumsal amaca hizmet etmek için uygunsa, eser sahibi bu eserin kullanımını sınırlandıramaz. Dolayısıyla adil kullanım, eser sahibinin toplumun yararına olacak bir durumda eserinden başkalarının da yararlanmasına olanak tanınması anlamına gelmektedir (Braman 2011, s. 160-162).

10 Bir İnternet siyasası oluşturulurken özel önem gösterilmesi gereken fikri mülkiyet hakları konusuna, araştırmanın kuramsal kısmında yer verilmesine rağmen analiz kısmında değinilememiştir, çünkü fikri mülkiyet hakları, Türkiye'de 5651 Sayılı İnternet Yasası kapsamında değil, 5846 Sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Yasası kapsamında ele alınmaktadır. Hem bu çalışmada hem de İnternet düzenlemeleri ile ilgili yapılan başka çalışmalarda fikri mülkiyet haklarına özel önem gösterilmesi gerektiği düşüncesi ile çalışmanın kuramsal kısmında fikri haklar konusuna yer verilmesi gerekli görülmüştür. 5846 Sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Yasası'nın tam metni için bkz: http://mevzuat.meb.gov.tr/html/7981_5846.html.

11 Bkz: Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 8. Maddesi, İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nin 12. Maddesi ve 1982 Anayasası'nın 20. Maddesi.

Özel hayatın gizliliği kapsamında ulusal ve uluslararası belgelerle güvence altına alınan haberleşme gizliliği birçok ülkenin hukuk sistemi içerisinde yer almakta ve bu hakkın ihlali cezai yaptırımlarla sonuçlanmaktadır.¹² Ancak tüm diğer uygulamalarda olduğu gibi devletler ulusal güvenlik tehdidi ya da diğer suç unsurlarını gerekçe göstererek haberleşme gizliliğimizi ihlal etme hakkını ellerinde bulundurmaktadırlar. Bunu da çeşitli yasal dayanak noktaları üzerinden ya da İnternet siyasalarıyla temellendirerek yapmaktadırlar. Her ne kadar haberleşme gizliliği temel bir insan hakkı olsa da tüm diğer insan haklarını ihlal etme keyfilğini ellerinde tutan siyasal iktidarlar, bu hakkı da kolayca ihlal etmektedirler. Bu tür baskıcı hükümetler kullanıcıların neredeyse tamamının çevrimiçi aktivitelerinin kayıt altına alınmasını sağlamakta ve “gerekli gördükleri” noktalarda bu kayıtları kullanmaktadırlar.¹³

İnternet üzerinden gerçekleştirdiğimiz aktivitelerimizin servis sağlayıcılar tarafından izinsiz bir şekilde kayıt altına alınması temel bir insan hakkı olan özel hayatın gizliliği ilkesinin ihlalidir. Bunun içerisinde, hem haberleşme gizliliğimiz¹⁴ hem veri gizliliğimiz hem de kimlik gizliliğimizin ihlali söz konusudur. Bir kişinin adı, adresi, doğum tarihi, hobileri, kart numaraları, kimlik numarası vb. gibi bir bireyi diğerlerinden ayıran unsurları ifade eden kişisel verilerin bu denli tespit edilebilir ve kaydedilebilir olması, özel hayatın gizliliği açısından ciddi tehditler içermektedir (Veri Korumaya Giriş 2013, s.4). Ayrıca tüm İnternet aktivitelerimizi kayıt altına alma yetkisi verilmiş olan servis sağlayıcılar kaydettikleri bu verileri pazar araştırmalarında kullanılması için satabilmektedirler. Böylece kişisel verilerimiz pazarda alınıp satılabilir birer meta haline getirilmektedir.

İnternetin bu denli kontrol ve gözetim altında tutulur hale gelmesiyle anonim olmak neredeyse imkansız gözükmektedir. İnternet üzerinden paylaştığımız her türlü bilgi çeşitli elektronik izler bırakır ve bıraktığımız bu izler bizim ve iletişim kurduğumuz insanların kimliklerinin kolayca tespit edilme-

• • • • •
12 Türk Ceza Kanunu'nun “Özel Hayata ve Hayatın Gizli Alanına Karşı Suçlar” bölümü altında yer alan 132. ve 133. maddelerinde haberleşme ve kişiler arasındaki konuşmaların gizliliğinin ihlali suç sayılmaktadır. <http://www.tbmm.gov.tr/kanunlar/k5237.html>

13 5651 Sayılı İnternet Yasası ile kişisel verilerimizin bizlerin onayı olmadan iki yıl boyunca kayıt altına alınması ve gerekli görüldüğü zaman iktidarlara teslim edilmesinin garanti altına alınması da böylesi bir özel hayat ve haberleşme gizliliği ihlali örneğidir.

14 Türk Ceza Kanunu'nun “Özel Hayata ve Hayatın Gizli Alanına Karşı Suçlar” bölümü altında yer alan 132. ve 133. maddelerinde haberleşme ve kişiler arasındaki konuşmaların gizliliğinin ihlali suç sayılmaktadır. <http://www.tbmm.gov.tr/kanunlar/k5237.html>

sini sağlar. Anonimlik ise bu veriler üzerinden bıraktığımız elektronik izlerin silinmesi yoluyla kimliğimizin tespit edilmesinin zorlaştırılmasını ifade etmektedir (Veri Korumaya Giriş 2013, s.6). Bu nedenle anonimlik temel bir insan hakkı olarak düşünülmeli ve İnternet siyasasında güvence altına alınması öncelikli hedefler arasına yerleştirilmelidir.

Her ne kadar çoğu demokratik ülkede anonimliğin siyasi konular hakkında daha açık ve özgür bir şekilde tartışmayı teşvik etmesi açısından yasal olarak korunduğu söylene de kişisel bilgisayarımızla İnternete bağlanırken şebeke bir IP adresi gerektirdiği için anonim olma durumu ortadan kalkmaktadır (Braman 2011, s.163). İktidarların kendilerine verdiği yetki ile tüm verilerimizi kayıt altına alan servis sağlayıcılar, herhangi bir ağa bağlanırken atadıkları IP adresi üzerinden kimliğimizi kolaylıkla tespit edebilmekte ve bunu hükümetlerle paylaşabilmektedirler. Dolayısıyla anonimlik siyasal iktidarlar tarafından söylemsel düzeyde desteklenen bir konu olarak görünmesine rağmen, aslında iktidarların gözünü sürekli üzerimizde tutması açısından fiili olarak pek de desteklenmemektedir.

İnternet siyasası oluşturulurken önem gösterilmesi gereken tüm bu anahtar kavramlar üzerinden *5651 Sayılı İnternet Yasası*'nda yapılan düzenlemelere bakmak, oluşturulan bu İnternet siyasasının hangi açılardan sorunlu olduğunu görmek açısından faydalı olacaktır.

5651 Sayılı İnternet Yasası'na eleştirel bir bakış

5 Şubat 2014 tarihinde Meclis'ten geçen ve 18 Şubat 2014 tarihinde de dönemin Cumhurbaşkanı Abdullah Gül tarafından onaylandığı duyurulan *5651 Sayılı İnternet Yasası* ile ilgili tartışmalar genellikle üç konu etrafında yoğunlaşmıştır. Bunlar: (a) "İçeriğin yayından çıkarılması ve erişimin engellenmesi", (b) "Erişim Sağlayıcıları Birliği'nin kurulması" ve (c) "kişisel verilerin iki yıl süre ile saklanması" zorunluluğunun getirilmesidir. Araştırmanın kuramsal kısmında değindiğimiz ideal bir İnternet siyasasında olması gereken ilkelerin *5651 Sayılı İnternet Yasası* kapsamında ne kadar dikkate alındığı bu üç başlık altında ele alınacaktır.

İçeriğin yayından çıkarılması ve erişimin engellenmesi

Türkiye'de, özellikle son yıllarda artan İnternet yasakları ifade özgürlüğüne ket vurması noktasında eleştirilerin hedefi olmuştur. Bu yasaklamaların temel yasal dayanağını ise *5651 Sayılı İnternet Yasası* oluşturmaktadır. Yasanın yürürlüğe girdiği 2007 tarihinden itibaren, erişim engellemelerinde ciddi bir

artış gözlemlenmiştir (Depeli ve Çaylı 2012, s.173). 5651 Sayılı İnternet Yasası öncesi erişime engellenen site sayısı sadece 4 iken¹⁵, 2015 Ekim ayında bu rakam 87669'a ulaşmıştır.¹⁶ Aradaki bu uçurum özellikle 5651 Sayılı İnternet Yasası'nda yapılan düzenlemelerin yargı makamlarının yanında Telekomünikasyon İletişim Başkanlığı'na (TİB) tanıdığı erişim engelleme kolaylığı ile yakından ilgilidir (Altıparmak ve Akdeniz 2014, s.1). TİB artık yasanın 8. maddesinde belirtilen katalog suçlardan¹⁷ herhangi biri ile ilgili "yeterli şüphe" görmesi durumunda bağımsız olarak idari tedbir uygulama yetkisine sahiptir. 5651 Sayılı İnternet Yasası'nın 8. maddesinin 4. fıkrasında yer alan "...suçları oluşturan yayınlara ilişkin olarak erişimin engellenmesi kararı re'sen Başkanlık tarafından verilir" ibaresi TİB'in mahkeme kararı olmaksızın suç unsuru teşkil ettiğine inandığı ya da yeterli şüphe gördüğü web sitelerini, keyfi bir şekilde erişime engelleme yetkisinin temel dayanağını oluşturmaktadır.

Yine aynı şekilde, yasaya eklenen 9/A maddesi¹⁸ kapsamında İnternette yer alan herhangi bir içeriğin özel hayatının gizliliğini ihlal ettiğini söyleyen gerçek ya da tüzel kişiler, kurum veya kuruluşlar doğrudan TİB'e başvurarak içeriğin yayından kaldırılmasını talep edebilmektedirler. TİB de bu talep doğrultusunda -mahkeme kararına gerek duymaksızın- söz konusu tedbirin dört saat içerisinde uygulanmasını sağlayabilmektedir. Böylece mevcut "uyar-kaldır" uygulamasından çıkıp URL tabanlı engellemeye geçilmiştir. Ayrıca bu madde kapsamında TİB'e bir yargı organı gibi erişim engelleme yetkisi tanın-

•••••

15 5651 Sayılı İnternet Yasası'ndan önce engellenen site sayısının 4'ten fazla olduğu bilinmemektedir; ancak bu çalışmada başka bir kaynak olmaması nedeniyle sadece engelliweb.com sitesinde yer alan rakamlara yer verilmiştir.

16 "Engelliweb" isimli web sitesinin sağladığı verilere bakıldığında erişim engellemelerindeki artış net bir şekilde gözler önüne serilmektedir. Engellenen sitelerin yıllara göre toplam dağılımı şöyledir: 2007'de 43; 2008'de 105; 2009'da 6166; 2010'da 7834; 2011'de 15148; 2012'de 23619; 2013'de 39506 ve 2014'te yasada yapılan düzenlemelerle bu rakam bir önceki yıla göre neredeyse iki katı artarak 61913'e ulaşmıştır. <http://engelliweb.com/istatistikler/>

17 Bu katalog suçlar 5651 Sayılı İnternet Yasası kapsamında şöyle sıralanmaktadır: İntihara yönlendirme (madde 84), Çocukların cinsel istismarı (madde 103, birinci fıkra), Uyuşturucu veya uyarıcı madde kullanılmasını kolaylaştırma (madde 190), Sağlık için tehlikeli madde temini (madde 194), Müstehcenlik (madde 226), Fuhuş (madde 227), Kumar oynanması için yer ve imkân sağlama (madde 228) ve Atatürk Aleyhine İşlenen Suçlar. <http://www.tbmm.gov.tr/kanunlar/k5651.html>

18 9/A'ya göre "İnternet ortamında yapılan yayın içeriği nedeniyle özel hayatının gizliliğinin ihlal edildiğini iddia eden kişiler, Başkanlığa doğrudan başvurarak içeriğe erişimin engellenmesi tedbirinin uygulanmasını isteyebilir." <http://www.tbmm.gov.tr/kanunlar/k5651.html>

mıştır (Altıparmak ve Akdeniz, 2014). *Twitter* ve *YouTube* gibi sosyal medya platformlarının ya da birçok web sitesinin erişime engellenmesi de yasanın TİB'e tanıdığı böylesi "geniş yetkilerle" yakından ilgilidir.

TİB Başkanına tanınan bu yetkiler yargı kurumlarını aradan çıkartarak sansürün dolaysız bir şekilde işleminde büyük önem taşımaktadır. 9/A maddesinin mevcut yasaya eklenmesindeki en önemli nedenlerden birinin hükümetle ilgili gündeme gelen yolsuzluk iddiaları ve buna yönelik ses kayıtlarının sosyal medyada hızlı bir şekilde yayılmasının engellenmesi olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır.¹⁹ Yasada yapılan değişiklikler ve TİB Başkanına tanınan sınırsız yetkilerle birlikte, artık hükümet aleyhine sosyal medyada dolaşan içeriklerin aracısız-dolaysız bir şekilde yayımdan kaldırılması sağlanmıştır.²⁰ Böylece AKP iktidarının "mahremini" ifşa eden her türlü ses kaydı ve haberler, Yasanın 9/A maddesi kapsamında tartışmasız bir şekilde engellenebilir hale gelmiştir. Örneğin, yolsuzluk haberleri ve ses kayıtlarının yer aldığı "başçalan" ve "haramzadeler" kelimelerini içeren tüm İnternet siteleri herhangi bir mahkeme kararı olmaksızın ve site sahiplerine herhangi bir uyarı verilmeksizin TİB tarafından idari tedbir koyularak erişime engellenmiştir.²¹ "Anayasa'ya göre, haberleşme özgürlüğü ve özel yaşamın gizliliğine müdahaleye ancak bir mahkeme tarafından karar verilebilir. Bu Türk Anayasa Hukuku'nun temel haklara ilişkin başlıca ilkelere biridir." (Altıparmak ve Akdeniz 2008, s.127) Dolayısıyla mahkeme kararı olmadan TİB tarafından

•••••

19 Bunu da dönemin Başbakanı R.T. Erdoğan 25 Şubat 2014 tarihli AKP Grup Toplantısı'nda ortaya çıkan ses kayıtları ile ilgili yaptığı konuşmasında şöyle belirtmiştir: "*Millet müsterih olsun. Biz yeni İnternet yasasını bu şantajın önüne geçmek için çıkardık. Ama bunu kimse anlamadı. Bunların yayımlanmasına dahilmasına insanımızı rencide etmesine müsaade etmeyecek, bu skandalın ülkemizi yine biz düzlüğe çıkaracağız*" <http://www.haberler.com/erdogan-in-son-parti-grubu-konusmasi-5712117-haberi/>. Erdoğan'ın bu sözlerinden de görüldüğü gibi, 5651 Sayılı İnternet Yasası iddia edildiği gibi kamu yararı gözetildiği için değil, aksine AKP iktidarının kendi meşruiyetini sağlamasının bir aracı olarak yapılmış ve uygulamaya sokulmuştur.

20 Yasada yapılan değişikliklerden bir tanesi de "*Başkanlık (TİB) personelinin, kanunlar kapsamındaki görevlerini yerine getirirken, görevin niteliğinden doğan veya görevin ifası sırasında işledikleri iddia olunan suçlardan dolayı haklarında cezai soruşturma yapılması, Telekomünikasyon İletişim Başkanı için ilişkili Bakanın (Ulaştırma Bakanı), diğer personel için ise Kurum Başkanının (TİB Başkanı) iznine bağlıdır*" ibaresidir. Buna göre TİB Başkanı ve personeli işledikleri hiçbir suçtan direkt olarak yargılanamaz kılınarak bir tür dokunulmazlık altına alınmışlardır. <http://www.tbmm.gov.tr/kanunlar/k5651.html>

21 TİB tarafından erişime engellenen web sitelerinin isimlerine ve engellenme tarihlerine, www.engelliweb.com sitesinden ulaşılabilir.

verilen bu erişim engelleme kararları, her ne kadar 5651 Sayılı İnternet Yasası kapsamında uygulanıyorsa da bu durum Anayasa'nın 22. Maddesini ihlal eder niteliktedir.

5651 Sayılı İnternet Yasası'nın TİB'e tanıdığı erişimi engelleme kolaylığı ifade özgürlüğünü de sınırlandırmaktadır. Yasa sonrası birçok sosyal medya platformu ve web sitesi herhangi bir mahkeme kararı olmaksızın erişime engellenmiştir. Bu erişim engellemeleri temelde bu platformlar vasıtasıyla duygu ve düşüncelerini açıklayan, bunları paylaşan, yayan ve politik tartışmalara aktif olarak katılan kişilerin ifade özgürlüğünü sınırlamaktadır. Ayrıca bu durum sosyal medya üzerindeki devlet baskısı ve sansürün aldığı boyutu da gözler önüne sermektedir.

Erişim sağlayıcıları birliği

Erişim Sağlayıcıları Birliği'nin kurulması içeriğe erişimin engellenmesine yönelik kararların uygulanmasında merkezi bir öneme sahiptir.²² Bu birlik erişim engelleme kararlarının uygulanmasını sağlama amacı taşımaktadır. Tüm İnternet servis sağlayıcıları ile İnternet erişim hizmeti veren diğer işletmelerin birliğe üye olmadan faaliyette bulunamayacakları 5651 Sayılı İnternet Yasası ile garanti altına alınmış ve böylece birliğe katılım zorunlu hale getirilmiştir. Ayrıca servis sağlayıcıların birliğe üyelik aidatı ödemeleri zorunlu tutulmuş ve birliğin giderleri bu aidatlar üzerinden karşılanmıştır. Aynı zamanda servis sağlayıcıları verilmiş olan erişim engelleme kararlarının uygulanması amacıyla gerekli olan her türlü donanım ve yazılımı da kendileri sağlamak durumunda bırakılmışlardır.²³

Servis Sağlayıcıları Birliği'nin kurulması ile servis sağlayıcıların omuzlarına yüklenen bu mali yükün faturasını ise İnternet hizmeti alan abonelerin ödeyeceği aşikârdır. Temelde kamu yararı gözetilerek oluşturulması gereken İnternet siyasalarının öncelikle eşit erişim ve ağ tarafsızlığını destekler nitelikte olması beklenmektedir. Ancak 5651 Sayılı İnternet Yasası ile yapılan bu düzenlemeler, İnternet üzerinde fiyat artışına neden olarak -ağ tarafsızlığı ve eşit erişimin temelini oluşturan- ucuz İnternet hizmeti sağlanmasının önünde engel teşkil etmektedir. Maliyetlerin yükselmesi ile birlikte İnternet kullanıcılarının sayısı azalacak ve nüfusun belirli bir kesimi çevrimiçi ortamlarda

•••••

22 TİB, Erişim Sağlayıcıları Birliği'nin 19 Mayıs 2014 tarihinden itibaren resmi olarak faaliyete başladığını web sayfasından ilan etmiştir. <http://www.tib.gov.tr/tr-duyuru-9999-hepsi.html>

23 <http://www.tbmm.gov.tr/kanunlar/k6518.html>

kendilerini ifade etme olanağı bulamayacaklardır. Böylece var olan sayısal uçurum daha da artarak eşit erişim idealinden uzaklaşılacaktır.

Sayısal uçurumun artması İnternet okuryazarlığının toplumsal olarak gelişmesini engelleyecek niteliktedir. İnternet okuryazarlığının artmasının sağlanması bir İnternet siyasasında üzerinde durulması gereken unsurlardan biridir; ancak *5651 Sayılı İnternet Yasası* ile erişim engellemelerinin artması ve İnternet maliyetlerinin yükselmesi İnternete erişen kişi sayısında da bir azalmaya yol açacaktır. Dolayısıyla, İnternete erişimin azalması İnternet okuryazarlığının artmasının da önünde ciddi bir engel teşkil etmektedir.

Bir diğer dikkate değer nokta ise Erişim Sağlayıcıları Birliği'nin kurulmasındaki temel amaçtır. İçeriğe erişim engellemelerinin merkezi hale getirilmesi amacıyla kurulan bu birlik, temelde var olan güç-iktidar ilişkilerinin sürdürülmesinde merkezi bir rol oynamaktadır. Bu birlik üzerinden merkezileşen hükümet kontrolü ifade özgürlüğünün önünde ciddi bir engel teşkil etmektedir. Artık İnternet servis sağlayıcıları isteseler de istemeseler de varlıklarını idame ettirebilmek için bu birliğe üye olmak ve dolaylı olarak iktidarın aleyhine dolaşan içerikleri ve ifadeleri yayından kaldırmakla yükümlüdürler. Böylece bu birlik yeni düzenlemelerle birlikte artan sansürün merkezi uygulayıcısı konumuna yerleştirilmiş ve devletin "çevrimiçi gardiyanlığı" görevini üstlenmiştir.

Tüm bu açılardan *5651 Sayılı İnternet Yasası*, maliyetlerin yükselmesiyle kullanıcıların daha sınırlı İnternet hizmeti almasına neden olması açısından sayısal uçurumun artmasına yol açmaktadır. Ayrıca tüm servis sağlayıcıların bir birlik etrafında toplanarak devlet kontrolü altına alınması ile ağların ağı olan İnternetin tarafsız ve özgür yapısının korunması ve herkese eşit erişim sağlanması temeline dayanan ağ tarafsızlığı ilkesinden oldukça uzaklaşmaktadır. Aynı şekilde servis sağlayıcıların devlet tekeline girmesi ve devlet sansürünün merkezi uygulayıcısı haline gelmesi ile kasıtlı bir şekilde İnternet trafiğinde yavaşlamalar ve çeşitli web sitelerine erişim problemlerinin yaşanması kaçınılmaz gözükmektedir. Bu nedenle, *5651 Sayılı İnternet Yasası* ile kurulan bu birlik özellikle ağ tarafsızlığını ortadan kaldıracak niteliktedir (Özçetin vd. 2014, s.32).

Kişisel verilerin saklanması

5651 Sayılı İnternet Yasası'nda yapılan düzenlemeler temelde İnternet üzerinde sansürün ve hükümet denetiminin artırılması amacına hizmet etmektedir. Buna bir diğer örnek ise mevcut yasadaki düzenlemeler ile artık kişisel verile-

rin kullanıcıların bilgisi ve onayı olmadan iki yıl süre ile kayıt altına alınması ve talep edildiğinde TİB'e gerekçe belirtilmeksizin verilmesinin sağlanmasıdır.²⁴ Yasadaki bu yeni düzenlemelerle bir yandan 9/A maddesi kapsamında özel hayatın gizliliğinin "güvence altına" alındığı iddia edilirken, diğer yandan da kişisel verilerin izinsiz kayıt altına alınmasıyla "özel hayatın gizliliği" ihlal edilmektedir.

Yasa kapsamında mahremiyet konusu, "özel hayatın gizliliği nedeniyle içeriğe erişimin engellenmesi" ilkesi altında dikkate alınmış gibi gözükmesine rağmen, Erişim Sağlayıcıları Birliği'nden bizim tüm çevrimiçi aktivitelerimizin iki yıl boyunca kayıt altına alınmasının istenmesi ve talep edildiği zaman bunların teslim edilmesinin beklenmesi çelişkili bir durumdur. Bu çelişki bize, evrensel olarak dikkate alınması gereken özel hayatın gizliliği/mahremiyet ilkesinin sadece iktidarın belirlediği ölçüler ile şekillendiğini göstermektedir. Bu yasa ile artık ne iletişim gizliliğimiz ne de veri gizliliğimiz güvence altındadır. İnternet kullanmak isteyen bir kişi İnternet servis sağlayıcılarının sağladığı hesapları üzerinden İnternete bağlandığı anda ve bu bağlantı bir IP adresi gerektirdiğinden anonimliğini de kaybetmektedir. Servis sağlayıcılar bu yasa ile artık yasal olarak iktidarın denetiminde oldukları için IP adreslerimiz üzerinden kimliğimiz rahatlıkla tespit edilmekte ve anonim olma hakkımız elimizden alınmaktadır. Anonimliğin olmadığı ve her ifademizin kayıt altına alındığı bir ortamda ise devlet sansürünün yanı sıra otosansür de dikkate alınmalıdır.

Türkiye'de 5651 Sayılı İnternet Yasası ile İnternet Servis Sağlayıcıları tarafından kişisel verilerimizin kayıt altına alınması sağlanırken, Avrupa Adalet Divanı aksi yönde bir karara imza atarak Avrupa Birliği'ndeki İnternet servis sağlayıcıların tüm kullanıcı verilerini iki yıl boyunca saklamaları zorunluluğunu ortadan kaldırmıştır. Avrupa Adalet Divanı bu kararı alırken öncelikli düşüncesinin kişilerin mahremiyet haklarını göz önüne almak olduğunu belirtmiştir. Çünkü İnternet servis sağlayıcıların kayıt altına aldıkları bu verilerin, kullanıcıların onay ve bilgisi olmadan polis ve kolluk kuvvetleri tarafından takip için kullanılabilmesi ve bunun temel hak ve özgürlükleri

•••••

24 Madde 88'de bu ifadeler şöyle yer almaktadır: "(3) Yer sağlayıcı, yer sağladığı hizmetlere ilişkin trafik bilgilerini bir yıldan az ve iki yıldan fazla olmamak üzere yönetmelikte belirlenecek süre kadar saklamakla ve bu bilgilerin doğruluğunu, bütünlüğünü ve gizliliğini sağlamakla yükümlüdür.....(5) Yer sağlayıcı, Başkanlığın talep ettiği bilgileri talep edilen şekilde Başkanlığa teslim etmekle ve Başkanlıkça bildirilen tedbirleri almakla yükümlüdür. <http://www.tib.gov.tr/tr/tr-menu-42-kanunlar.html>.

engelleyeceği vurgulanmıştır (Aru, 2014). Avrupa Adalet Divanı'nın 2014 tarihinde verdiği bu karar ile özel hayatın gizliliği önünde ciddi bir engel teşkil eden kişisel verilen saklanması uygulaması ortadan kaldırılırken, aynı tarihte Türkiye'de kişisel verilerin kaydedilmesi zorunluluğu *5651 Sayılı İnternet Yasası* ile uygulanmaya başlanmıştır.

ACLU-Miller davası ABD'de özel hayatın gizliliği ve anonimlik konusunda önemli bir gelişme olmuştur. "1997 yılında Georgia Eyalet Yüksek Mahkemesi, gönderenin tam olarak belirlenemediği her türlü elektronik iletişimi yasaklayan bir eyalet yasasının iptaline karar vermiştir. Mahkeme kararında, İnternet üzerindeki iletişimi kontrol altına almaya eğilimli olan bu tarz bir düzenlemenin, ifade ve iletişim özgürlüğü ile bağdaşamayacağı ve bireyin özel hayatına müdahale niteliği taşıyacağı sonucuna varmıştır" (Karaaslan vd. 2014, s.1). ABD'de 1997 yılında verilen bu karar iletişim özgürlüğü, ifade özgürlüğü ve anonim olma hakkını dikkate alması konusunda oldukça ileridir. Buna karşın yukarıda detaylı bir şekilde değindiğimiz gibi Türkiye'de *5651 Sayılı İnternet Yasası* ile bu haklar neredeyse hiç dikkate alınmamış aksine daha çok sınırlandırmaya gidilmiştir.

Sonuç

Demokratik bir toplumda katılımı desteklemek, kişi hak ve özgürlüklerini korumak, kişilerin İnternet üzerinde gezinirken kendilerini güvende hissetmesini sağlamak büyük önem taşımaktadır. Günümüzde İnternetin yer almadığı neredeyse hiçbir alan kalmamıştır. Gündelik hayatımızın vazgeçilmez bir parçası haline gelmiş olan bu ağ çevrimdışı hayatta var olan problemlerin çevrimiçi hayatta da farklı şekillerde yer almasına neden olmuştur. Sanal ortamda gelişen bu problemlerin çözümü de farklı süreçler gerektirmektedir. Dolayısıyla, İnternetin hayatımıza getirdiği bazı sorunların tüm kullanıcıların yararı açısından kontrol altına alınması yukarıda detaylı bir şekilde değindiğimiz tüm alanları kapsayan geniş ölçekli bir İnternet siyasasının geliştirilmesiyle mümkündür. Siyasa oluşturucuların öncelikli hedefleri kullanıcıların yararını gözetmek ve herkesin eşit koşullar altında, özgür olarak İnterneti kullanabilmesini sağlamak olmalıdır.

Tüm bu unsurlar göz önünde bulundurulduğunda, *5651 Sayılı İnternet Yasası*'ndaki yeni düzenlemeler getirdiği sansür, tam kontrol ve gözetleme mekanizmaları ile hükümet lehine işlemekte ve ifade özgürlüğünün önünde ciddi bir engel teşkil etmektedir. Bu haliyle *5651 Sayılı İnternet Yasası* kamu yararı gözetilen ideal bir İnternet siyasası olmaktan oldukça uzak olmakla birlikte, iktidarın İnternet üzerinde tahakküm kurma yolunun yasal bir enstrümanı işlevi görmektedir.

Kaynakça

- ALTIPARMAK, K. ve AKDENİZ, Y. (2008) *İnternet: girilmesi tehlikeli ve yasaktır -Türkiye'de İnternet içerik düzenlemesi ve sansüre ilişkin eleştirel bir değerlendirme*. Ankara: İmaj Yayınevi.
- ALTIPARMAK, K. ve YAMAN, A. (2014) *5651 Sayılı kanunun değişiklik tasarısının getirdiği değişiklikler üzerine bir değerlendirme*. [Çevrimiçi]. http://cyber-rights.org.tr/docs/5651_Tasari_Rapor.pdf [Erişim tarihi: 19/06/2014].
- ALTIPARMAK, K. (2007) Bitmeyen sorun: ifade özgürlüğü. YURDATAPAN, Ş. vd. (der.) içinde. *İfade özgürlüğü: ilkeler ve Türkiye*. İstanbul: İletişim Yayınları, s.9-16
- ANDERSON, J. E. (2003) *Public policy making: an introduction*. Boston: Houghton Mifflin Company.
- ARU, Ç. (2014) Önemli bir karar: Avrupa trafik bilgileri toplamaya kişisel mahremiyet nedeniyle 'hayır' dedi. [Çevrimiçi]. <http://www.turk-İnternet.com/portal/yazigoster.php?yaziid=46477> [Erişim tarihi: 31/10/2015].
- BIRKLAND, T. A. (2015) *An introduction to the policy process: theories, concepts, and models of public policy making*. London: Routledge.
- BOZKURT, E. ve DOST, S. (2002) Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi kararlarında ifade Özgürlüğü ve Türkiye. *SDÜ İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 7 (1), s.47-74.
- BRAMAN, S. (2011) Internet policy. CONSALVO, M. ve ESS, C. (der.) içinde. *The handbook of Internet studies*. Malden: Wiley- Blackwell, s.137-167
- BRAMAN, S. (2003) Policy as a research context. BRAMAN, S. (der.) içinde. *Communication researchers and policy-making*. Cambridge: The MIT Press, s.33-59
- BRAMAN, S. (2004) Where has media policy gone? defining the field in the twenty-first century. *Communication Law and Policy*, 9(2), s.153-182.
- BRAMAN, S. (2007) *Change of state: information, policy, and power*. Cambridge: The MIT Press.
- CLARK, J. R. ve LEE, D. R. (2008) Censoring and destroying information in the information age. *Cato Journal*, 28 (3), s.421-34.
- ÇAYLI, E. ve DEPELİ, G. (2012) İfade özgürlüğünün on yılı 2001-2011. Ankara: IPS İletişim Vakfı Yayınları.
- DOĞU, B. vd (2014) *Siyasetin yeni hali: vaka-i sosyal medya - seçimden seçime, gezi direnişi'nden hükümet cemaat çatışmasına*. İstanbul: Kalkedon Yayınları.
- FINER, S. (1999) Liberal demokratik devlet. SAYBAŞILI, K. (der. ve çev.) içinde. *Siyaset biliminde temel yaklaşımlar*. Ankara: Doruk Yayınları, s.97-114.

- HATİPOĞLU A. D., CEYHAN, Ç. ve AYDIN, M. (2013) İfade özgürlüğü açısından ağ tarafsızlığı kavramı ve Türkiye'deki hukuki düzenlemeler ve pratik uygulamaları. *Mülkiye Dergisi*, 37 (3), s.37-60
- KAPANİ, M. (1996) *Politika bilimine giriş*. Ankara: Bilgi Yayınevi.
- KARAASLAN, E., EREN, M. B. ve KOÇ, S. (2014) Çevrimiçi mahremiyet: teknik ve hukuksal durum incelemesi. [Çevrimiçi]. <http://inet-tr.org.tr/inetconf19/bildiri/13.pdf> [Erişim tarihi: 31/10/2015].
- KURBAN, D. ve SÖZERİ, C. (2013) *Türkiye'de özgür ve bağımsız bir basın için siyasa önerileri*. TESEV Demokratikleşme Programı Medya Raporları Serisi- 4 [Çevrimiçi]. http://tesev.org.tr/wpcontent/uploads/2015/11/Turkiyede_Ozgun_Ve_Bagimsiz_Bir_Basin_Icin_Siyasa_Onerileri.pdf [Erişim tarihi: 27/10/2015].
- OECD (2001) *Understanding digital divide*. [Çevrimiçi]. <http://www.oecd.org/sti/1888451.pdf> [Erişim tarihi: 28/08/2014].
- OSMAN, F. A. (2002) Public policy making: theories and implications in the developing world. *Asian Affairs*, 2(3), s.37-52.
- ÖZÇETİN, B. (2014) Alternatif bilişim derneği yuvarlak masa toplantısı: 5651 sayılı yasa ve İnternetin geleceği. *Ayrıntı Dergi*, 3, s.23-36.
- SIAPPERA, E. (2012) *Understanding new media*. London: Sage.
- WU, T. (2003) Network neutrality, broadband discrimination. *Journal on Telecommunications & High Technology Law*, 2, s.141-176.
- WU, T. (2006) *Network neutrality: competition, innovation, and nondiscriminatory*. [Çevrimiçi]. http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=903118 [Erişim tarihi: 28/08/2014].
- YÜKSEL, M. (2001) *Küreselleşme ulusal hukuk ve Türkiye*. Ankara: Siyasal Kitabevi.
- 1982 ANAYASASI [Çevrimiçi]. http://www.tbmm.gov.tr/anayasa/anayasa_2011.pdf [Erişim tarihi: 03/06/2014].
- 5651 SAYILI İNTERNET ORTAMINDA YAPILAN YAYINLARIN DÜZENLENMESİ VE BU YAYINLAR YOLUYLA İŞLENEN SUÇLARLA MÜCADELE EDİLMESİ HAKKINDA KANUN [Çevrimiçi]. <http://www.tbmm.gov.tr/kanunlar/k5651.html>, [Erişim tarihi: 10/06/2014].
- 5846 SAYILI FİKİR VE SANAT ESERLERİ YASASI [Çevrimiçi]. http://mevzuat.meb.gov.tr/html/7981_5846.html, [Erişim tarihi: 30/10/2014].
- AVRUPA İNSAN HAKLARI SÖZLEŞMESİ [Çevrimiçi]. http://www.yargitay.gov.tr/abproje/belge/temelbelge/AIHS_Tr_A6format.pdf [Erişim tarihi: 03/06/2014].

DIGITAL AGENDA FOR EUROPE [Çevrimiçi]. <http://ec.europa.eu/digital-agenda/en/net-neutrality-challenges> [Erişim tarihi: 02/08/2014].

ENGELLİ WEB [Çevrimiçi]. <http://engelliweb.com/istatistikler/> [Erişim tarihi: 10/06/2014].

ANKARA BAROSU (2014) *İnternet Yasası Demokratik Bir Hukuk Devletinde Görülmesi Mümkün Olmayacak Bir Yöntemle Onaylanmıştır* [Çevrimiçi] <http://www.ankarabarosu.org.tr/Detay.aspx?SYF=8584> [Erişim tarihi: 15/06/2014].

DOMAIN SATIN ALMA VE DOMAIN SORGULAMA [Çevrimiçi]. <http://www.domainalma.web.tr/> [Erişim tarihi: 15/06/2014].

HABERLER.COM (2014) *Erdoğan'dan ses kaydı açıklaması: alçakça bir saldırı.* [Çevrimiçi]. <http://www.haberler.com/erdogan-in-son-parti-grubu-konusmasi-5712117-haberi/> [Erişim tarihi: 15/06/2014].

TELEKOMÜNİKASYON İLETİŞİM BAŞKANLIĞI [Çevrimiçi]. <http://www.tib.gov.tr/tr/tr-duyuru-9999-hepsi.html> [Erişim tarihi: 12/06/2014].

İNSAN HAKLARI EVRENSEL BİLDİRGESİ [Çevrimiçi]. <http://www.ihd.org.tr/index.php/san-haklarylgeleri-mainmenu-96/156-insan-haklari-evrensel-beyannames.html> [Erişim tarihi: 03/06/2014].

TÜRKİYE'DE İNTERNET'İN 2013 RAPORU/DURUMU (2014) [Çevrimiçi]. <https://www.alternatifbilisim.org>. [Erişim tarihi: 03/06/2014].

VERİ KORUMAYA GİRİŞ (2013) [Çevrimiçi]. <http://ekitap.alternatifbilisim.org/veri-korumaya-giris.html> [Erişim tarihi: 03/06/2014].

